

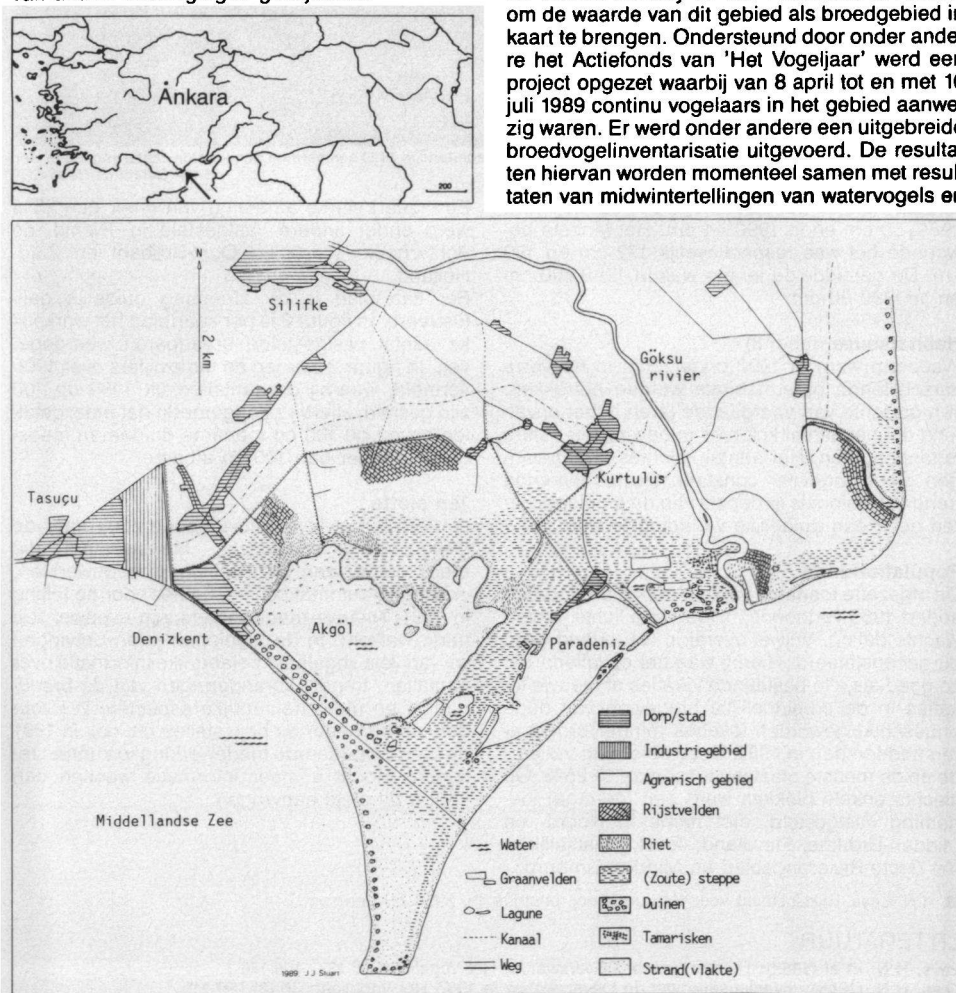
Turkse Göksu-delta, het bezoeken waard

Frans Schepers & Johan Stuart

Het is voorjaar in Turkije en de vogels in de Göksu-delta zijn volop bezig met broeden en het grootbrengen van hun jongen. Op 10 mei 1989 ontmoeten wij twee jagers zittend in de berm, ze hebben hun buit trots op de weg gelegd. Het is een Marmereend. Het jachtseizoen is officieel voorbij en in Turkije mag zelfs in het geheel niet op Marmereenden worden geschoten. De jagers beweren de eend nodig te hebben om hun Sperwer te voeden. Dit voorval geeft goed weer hoe de situatie in Turkije is. Aan de ene kant komen nog steeds zeldzame vogelsoorten voor en bestaat er een beschermende wetgeving. Aan de andere kant worden deze wetten op grote schaal overtreden en de controle hierop is zeer gering.

De Göksu-delta in Zuid-Turkije (figuur 1) is één van de weinige gebieden waar elders zeldzaam geworden soorten als Marmereend, Purperkoet, Halsbandfrankolijs en Smyrna IJsvogel nog tot broeden komen. Ondanks dit is het gebied niet van allerlei bedreigingen gevrijwaard.

Zo waren er plannen voor de aanleg van een vliegveld en een garnalenkwekerij en midden in de delta was men al begonnen met de bouw van vakantiehuizen. Dit was de directe aanleiding voor de Doğan Hayati Koruma Derneği (DHKD), de Turkish Society for the Protection of Nature, om de waarde van dit gebied als broedgebied in kaart te brengen. Ondersteund door onder andere het Actiefonds van 'Het Vogeljaar' werd een project opgezet waarbij van 8 april tot en met 16 juli 1989 continu vogelaars in het gebied aanwezig waren. Er werd onder andere een uitgebreide broedvogelinventarisatie uitgevoerd. De resultaten hiervan worden momenteel samen met resultaten van midwintertellingen van watervogels en

Figuur 1: Overzichtskaart en landschapstypenkaart van de Göksu-delta en enkele gebruikte plaatsnamen. In het inzetje is de ligging van de delta in Turkije met behulp van een pijltje aangegeven.

alle overige beschikbare ornithologische informatie verwerkt in een rapport. Voorlopige resultaten van het onderzoek zijn reeds gepubliceerd door Meininger et al (1989), Schepers et al (1989) en Stuart (1989). Dit artikel behandelt alleen de resultaten van het broedvogelonderzoek in 1989.

Beschrijving van het gebied

De Göksu-rivier die bij Silifke het Taurusgebergte verlaat, heeft een 130 km² grote delta gevormd (figuur 1). Een groot deel van deze vruchtbare vlakte wordt gebruikt voor agrarische doeleinden, bijvoorbeeld de teelt van citrusvruchten en rijstbouw. Dicht bij de zee vinden wij een steppe die 's winters geheel onder water kan staan. Hier groeien allerlei zoutminnende planten. In dit gebied liggen twee grote lagunen welke van de zee zijn gescheiden door een smalle maar fraaie duinstrook. Paradeniz Gölü is zout en staat in verbinding met de zee. De oevers zijn onbegroeid en hier en daar zijn vlakke, slijkige oevers waar steltlopers foerageren.

De grootste lagune heet Akgöl, wat 'wit meer' betekent. Bij harde wind wordt deze naam duidelijk. Dan wordt de klei van de bodem opgewerveld zodat dit ondiepe meer er echt wit uit kan zien. Akgöl is vrijwel geheel zoet en wordt omzoomd door een rietkraag. Deze rietkraag die hier en daar, vooral in het noorden, honderden meters breed is, maakt de Göksu-delta tot een bijzonder broedgebied.

Enkele vissers zijn in het gebied actief. Verder worden de omliggende gebieden gebruikt door rondtrekkende herders met hun schapen, geiten of runderen.

Broedvogelonderzoek

In 1989 werd een uitgebreid broedvogelonderzoek uitgevoerd. Qua methode is dit onderzoek vergelijkbaar met het Bijzondere Soorten Project

(voor broedvogels) van Sovon (Sovon 1986). Naast drie systematische inventarisatieronden in het gebied rondom Akgöl en Paradeniz Gölü werden uit het resterende deel van de delta honderden waarnemingen van broedvogels verzameld. In verband met de beperkte onderzoeksperiode werden alle territorium-indicatieve waarnemingen meegeteld, ongeacht datumgrenzen. Andere delen van het gebied welke redelijk systematisch werden onderzocht, waren delen van de Göksu-rivier (ten noorden van Kurtulus) en de strandvlakten en steppe ten zuiden en ten noorden van Paradeniz Gölü. De hoogste prioriteit had echter Akgöl.

Doel van het broedvogelonderzoek was het bepalen van:

- verspreiding en aantallen van alle zeldzame en schaarse broedvogelsoorten;
- dichtheden van algemene broedvogels, zodat aantalsschattingen konden worden gemaakt voor het gehele gebied;
- populatiegrootte, biotoopkeuze en bedreigingen van met name Marmereend, Purperkoet, Halsbandfrankolijn, Smyrna IJsvogel en Bonte IJsvogel.

Algemene resultaten

In totaal werd van 59 vogelsoorten het broeden met zekerheid vastgesteld; van zeventien andere soorten werd het broeden vermoed. Uit tabel 1 blijkt de grote betekenis van het gebied voor broedvogels. Van sommige soorten werden grote aantallen territoria of dichtheden vastgesteld. Een aantal broedvogelsoorten kan - in vergelijking met de rest van Turkije of zelfs het gehele Mediterrane gebied - als zeldzaam tot zeer zeldzaam worden aangemerkt. Helaas werd ook geconstateerd dat enkele soorten als broedvogel praktisch waren verdwenen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Bonte IJsvogel. Van deze soort

Het zoetwatermeer Akgöl is een belangrijk broedgebied voor verscheidene moerasvogelsoorten en heeft dringend bescherming nodig. Noordzijde, op de achtergrond het Taurusgebergte.

Foto: F. Schepers.

soort	geschat/geteld aantal territoria
Fuut <i>Podiceps cristatus</i>	10-15
Woudaapje <i>Ixobrychus minutus</i>	85-130
Ooievaar <i>Ciconia ciconia</i>	10-15
Casarca <i>Tadorna ferruginea</i>	15-25
Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>	60-80
Marmereend <i>Marmaronetta angustirostris</i>	31-50
Witooegeend <i>Aythya nyroca</i>	25-30
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	5-15
Halsbandfrankoliijn <i>Francolinus francolinus</i>	15-25
Waterral <i>Rallus aquaticus</i>	110-170
Purperkoet <i>Porphyrio porphyrio</i>	50-70
Waterhoen <i>Gallinula chloropus</i>	125-200
Meerkoet <i>Fulica atra</i>	25-50
Schalekster <i>Haematopus ostralegus</i>	4-5
Sporenkievit <i>Hoplopterus spinosus</i>	255-300
Kleine Plevier <i>Charadrius dubius</i>	35-40
Strandplevier <i>Charadrius alexandrinus</i>	143-205
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	4
Kluut <i>Recurvirostra avosetta</i>	12-32
Steltkluut <i>Himantopus himantopus</i>	95-120
Griël <i>Burhinus oedichnemus</i>	30-50
Vorkstaartplevier <i>Glareola pratincola</i>	250-400
Visdief <i>Sterna hirundo</i>	41-55
Dwergstern <i>Sterna albifrons</i>	130-175
Witvleugelstern <i>Chlidonias leucopterus</i>	1-3
Turkse Tortel <i>Streptopelia decaocto</i>	50-100
Tortelduif <i>Streptopelia turtur</i>	25-50
Steenuil <i>Athene noctua</i>	10-30
Kerkuil <i>Tyto alba</i>	2-5
Bosuil <i>Strix aluco</i>	1-5
Smyrna IJsvogel <i>Halcyon smyrnensis</i>	8-10
Bijeneter <i>Merops apiaster</i>	50-100
Scharrelaaf <i>Coracias garrulus</i>	5-10
Kortteenleeuwerik <i>Calandrella brachydactyla</i>	800-1200
Kalanderleeuwerik <i>Melanocorypha calandra</i>	25-50
Kuifleeuwerik <i>Galerida cristata</i>	800-1500
Oeverzwaluw <i>Riparia riparia</i>	1600-1800
Boerenzwaluw <i>Hirundo rustica</i>	+
Roodstuitzwaluw <i>Hirundo daurica</i>	20-40
Huiszwaluw <i>Delichon urbica</i>	25-75
Balkan Gele Kwikstaart <i>Motacilla flava feldegg</i>	250-400
Witte Kwikstaart <i>Motacilla alba</i>	5-10
Vlaamse Gaai <i>Garrulus glandarius</i>	+
Zwartkoprietzanger <i>Acrocephalus melanopogon</i>	50-200
Waaierstaartrietzanger <i>Cisticola jucidis</i>	50-80
Kleine Karekiet <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	600-1200
Grote Karekiet <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	300-650
Vale Spotvogel <i>Hippolais pallida</i>	250-500
Rosse Waaierstaart <i>Cercotrichas galactotes</i>	150-250
Gestreepte Prinia <i>Prinia gracilis</i>	250-350
Baardmannetje <i>Panurus biarmicus</i>	10-20
Buidelmees <i>Remiz pendulinus</i>	3-8
Huismus <i>Passer domesticus</i>	+
Spaanse Mus <i>Passer hispaniolensis</i>	100-300
Groenling <i>Carduelis chloris</i>	100-200
Putter <i>Carduelis carduelis</i>	100-200
Grauwe Gors <i>Miliaria calandra</i>	50-100
Zwartkopgors <i>Emberiza melanocephala</i>	150-250
Levantbuulbuul <i>Pycnonotus xanthopygos</i>	10-20

Tabel 1: Aantallen broedvogels in de Göksu-delta in 1989.

Mogelijke broedvogels: Ralreiger, Kwak, Purperreiger, Bergeend, Zomertaling, Pijlstaart, Bonte IJsvogel, Gierzwaluw, Roodkopklauwier, Grauwe Klauwier, Snor, Grote Vale Spotvogel, Witvleugelstern, Slobeend, Lannervalk, Porseleinhoen, Klein Waterhoen, Kleinst Waterhoen.

Soort /	Biotoop	A	B	C	D	E	F	G	H
Woudaapje					•		•		
Ooievaar									•
Casarca					•				
Wilde Eend				•	•		•		
Marmereend				•	•				
Witoogeend				•	•				
Torenvalk							•		•
Halsbandfrankolijs		•						•	
Wateral					•				
Purperkoet					•				
Sporenkievit				•	•	•	•		
Kleine Plevier		•	•	•	•	•	•		
Strandplevier	•	•	•	•	•	•	•		
Tureluur	•	•	•	•	•	•	•		
Kluut	•	•	•	•	•	•	•		
Steltkluut	•	•	•	•	•	•	•		
Grijs	•	•	•	•	•	•	•		
Vorkstaartplevier	•	•	•	•	•	•	•		
Dwergstern	•	•	•	•	•	•	•		
Smyrna IJsvogel	•	•	•	•	•	•	•		
Bijenster	•	•	•	•	•	•	•		
Scharrelaar	•	•	•	•	•	•	•		
Kortteenleeuwerik	•	•	•	•	•	•	•		
Kalanderleeuwerik	•	•	•	•	•	•	•		
Kuifleeuwerik	•	•	•	•	•	•	•		
Oeverzwaluw	•	•	•	•	•	•	•		
Roodstaartzwaluw	•	•	•	•	•	•	•		
Gele Kwikstaart	•	•	•	•	•	•	•		
Zwartkoprietzanger	•	•	•	•	•	•	•		
Waaierstaartrietzanger	•	•	•	•	•	•	•		
Grote Karekiet	•	•	•	•	•	•	•		
Vale Spotvogel	•	•	•	•	•	•	•		
Rosse Waaierstaart	•	•	•	•	•	•	•		
Gestreepte Prinia	•	•	•	•	•	•	•		
Buidelmees	•	•	•	•	•	•	•		
Spaanse Mus	•	•	•	•	•	•	•		
Zwartkopgors	•	•	•	•	•	•	•		
Levantbuulbuul	•	•	•	•	•	•	•		

- zeldzame of zeer schaarse broedvogel
- schaarse broedvogel
- algemene broedvogel
- zeer algemene broedvogel

Figuur 2: Overzicht van voorkomen van een aantal soorten broedvogels van de Göksu-delta per biotooptype. Verklaring:
A. zandstranden en -eilanden, zoute lagunes (vegetatieloos)
B. duintjes en duinvalleien met lage struikvegetatie
C. droge en opgedroogde zoutsteppe
D. zoetwatermoeras met rietvelden en rieteilanden
E. Göksu-rivier met steile oevers, grindbanken en dergelijke
F. grootschalig, open agrarisch landschap met weinig begroeiing en brede kanalen
G. kleinschalig, halfopen agrarisch landschap met gevarieerde, opgaande begroeiing en verspreide bebouwing
H. dorpen en kleine steden

werd, na een geleidelijke afname in de voorafgaande jaren, in 1989 geen zeker broedgeval meer vastgesteld.

In figuur 2 is per onderscheiden biotooptype het voorkomen van de verschillende broedvogelsoorten in een relatieve schaal weergegeven. Op deze wijze is het belang van de verschillende biotooptypen voor broedvogels snel te herleiden, evenals de biotoopvoorkeur per soort. Hieronder wordt per biotooptype een korte karakteristiek gegeven van de broedvogelsamenstelling.

Akgöl

De grote rijkdom aan broedvogels in de Göksu-delta kan vooral worden afgeleid van het aantal

water- en moerasvogels rondom Akgöl. Bijzonder in het oog springen soorten als Woudaapje, Purperkoet, Marmereend, Witoogeend, Wateral, Sporenkievit, Steltkluut, Vorkstaartplevier en Grote Karekiet. De dichtheden van sommige rietvogels, bijvoorbeeld Woudaapje en Zwartkoprietzanger, waren plaatselijk zeer hoog, vooral in de uitgestrekte rietvelden aan de noordzijde van Akgöl. Inventariseren was hier echter zeer moeilijk vanwege de slechte toegankelijkheid en onoverzichtelijkheid van het metershoge riet. Vanwege de lage waterstand bood Akgöl in 1989 waarschijnlijk extra broed- en foerageermogelijkheden voor steltlopers.

De Sporenkievit kent in de delta een ruime verspreiding, maar concentreert zich toch vooral rondom Akgöl (zie figuur 4a). Steltkluten waren koloniegewijs vooral te vinden langs de ondiepe binnenranden en slikrandjes van het meer, vooral aan de noord- en westzijde. Naar schatting kwamen hier 95-120 paren voor (figuur 4b). De overgangen van de rietvelden naar de droge steppeachtige vegetaties vormen een favoriete biotoop voor Gestreepte Prinia (zie figuur 4c) en Waaierstaartrietzanger.

Opmerkelijk genoeg werd van diverse reiger-soorten, hoewel ze in redelijke aantallen gedurende het hele broedseizoen in de delta aanwezig waren, het broeden niet met zekerheid vastgesteld. Dit geldt onder andere voor Kwak, Ralreiger en Purperreiger.

Van de laatste twee soorten wordt het broeden echter wel vermoed. Het is best mogelijk dat te midden van de ondoordringbare rietvelden broedplaatsen aanwezig waren.

Duinen en strandvlakte

Tussen Akgöl en de zee bevindt zich een zeer fraai (onder meer met oleanders) begroeide, maar smalle duinstrook met onder andere als broedvogels Grijs, Vale Spotvogel, Rosse Waaierstaart en de zeldzame Halsbandfrankolijs. Dit duingebied fungeert tijdens de voorjaarsstrek tevens als pleistergebied voor vele soorten zangvogels.

De aan deze duinen grenzende strandvlakte vormt een belangrijk broedgebied voor Dwergstern en Strandplevier. Voor de Dwergstern vormt de Göksu-delta met acht broedkolonies en in totaal 130-175 broedparen een van de belangrijkste broedgebieden in Turkije (totaalschatting 400 broedparen voor het hele land; Cramp & Simmons 1980).

Steppen

Hiermee worden de gebieden bedoeld die 's winters zeer nat kunnen zijn en in de loop van het voorjaar en de zomer uitdrogen. De vegetatie is zeer spaarzaam: nabij de kuststrook komen alleen zoutminnende planten voor. Hier broeden soorten als Grijs, Strandplevier, Vorkstaartplevier, Kalander-, Kuif- en Kortteenleeuwerik. Meer landinwaarts bestaat de vegetatie vooral uit gras- en zeggen en broedvogels als Balkan Gele Kwikstaart, Vorkstaartplevier, Sporenkievit en Kortteenleeuwerik zijn algemeen tot zeer algemeen. Van de Vorkstaartplevier werd een voor

het gebied uitzonderlijk hoog aantal broedparen van 250-400 paar geschat. Deze bevonden zich vrijwel allemaal op de uitgedroogde steppe aan de noordzijde van Akgöl. De droogte in 1989 heeft voor deze soort duidelijk in het voordeel gewerkt. Immers, hierdoor kwam een flinke extra oppervlakte geschikte biotoop beschikbaar. Soms komen in dit biotoop ook Grauwe Gors en Rosse Waaijerstaart voor.

Göksu-rivier

De Göksu-rivier met haar vele steile wanden, zandige oevers en eilanden bleek van groot belang voor broedvogels als Smyrna IJsvogel, Kleine Plevier, Oeverzwaluw, Bijeneter en Scharrelaar. Van de Oeverzwaluw werden ten minste tien kolonies gevonden, waarvan de grootste circa 500 broedparen omvatte. De aantallen van deze soort, net als die van de Bijeneter, zijn echter waarschijnlijk nog onderteld. De Göksu-rivier bleek vooral tussen Silifke en Kurtulus erg vogelrijk te zijn.

Waarschijnlijk komt de Bonte IJsvogel niet meer als broedvogel voor. In 1989 werden alleen in de nazomer langs het meest zuidelijke deel van de rivier twee Bonte IJsvogels waargenomen.

Agrarisch landschap met dorpjes

Het agrarisch landschap, vooral de noordelijke helft van de delta, is naar verhouding minder rijk aan broedvogels dan de hiervoor besproken gebiedsdelen. Naast enkele van de hierboven genoemde soorten werden als broedvogel onder meer aangetroffen Ooievaar, Torenavalk, Kerkuil, Roodstuitzwaluw, Spaanse Mus, Putter, Zwartkopgors en Levantbuulbuul. Ook werden er enkele territoria van de Halsbandfrankolijs aangetroffen.

De rijstvelden vormen een rijk voedselgebied voor diverse soorten reigers (Kwak, Ralreiger, Koereiger, Purperreiger), Ooievaar en Vorkstaartplevier.

Enkele bijzondere soorten nader besproken

Purperkoet

De Purperkoet mag terecht de meest bijzondere broedvogel van de Göksu-delta worden genoemd. In dit gebied vinden wij de grootste populatie van Turkije. Alhoewel de soort nog niet zolang geleden ook in andere Turkse wetlands voorkwam, is de Göksu-delta op dit moment nog een van de twee gebieden waar een levenskrachtige populatie voorkomt. Het betreft bovendien de enige populaties van de ondersoort *Porphyrio p. seisticanus* in het oostelijke Middellandse-zeegebied (Kasperek et al 1989). Het enige andere gebied in Turkije waar de soort recent broedend werd aangetroffen, is de Çukurova-delta (ten zuiden van Adana), eveneens aan de Turkse zuidkust. Het gaat om een populatie van minimaal twintig paren in 1990 (Ovaa & Vos 1990). De soort werd tijdens het onderzoek in 1989 alleen in Akgöl aangetroffen, hoewel er aanwijzingen zijn dat de soort ook nog ten oosten van de Göksu-rivier voorkomt (figuur 4d). Dit alles betekent dat deze populatie, gezien de geïsoleerde ligging (de dichtstbijzijnde levensvatbare populaties komen voor in Syrië en Jordanië) erg kwetsbaar is.

In het broedseizoen voeden de Purperkoeten zich voornamelijk met jonge stengeldelen van Grote Lisdodde en Riet. In de winter werd geconstateerd dat de vogels ook regelmatig de aangrenzende rijstvelden bezoeken (G. Magnin). Gedurende het onderzoek waren de vogels in allerlei stadia van de voortplanting: er waren nesten met eieren zowel vliegvlugge jongen. De grote nesten lagen vooral op kleine rieteilandjes in het meer, waardoor ze praktisch onbereikbaar zijn voor grondpredatoren.

Purperkoeten zijn in het broedseizoen voor hun voedsel en schuilplaatsen geheel afhankelijk van de brede rietkragen en rieteilanden.

Met dertig à vijftig broedparen behoort de populatie van de Marmereend tot de belangrijkste van Turkije.

Foto: A.B. van den Berg.

In Turkije komen nog slechts twee populaties van de Purperkoet voor, waar die in de Göksu-delta de grootste van is. Foto: A.B. van den Berg.

Marmereend

De populatie van de Marmereend (31-50 paren) in de Göksu-delta is de op een na grootste in Turkije en het oostelijk Middellandse-zeegebied. De totale Turkse populatie wordt geschat op 100-200 paren; de Göksu-delta telt hiervan dus maximaal 25%. In geheel Turkije zijn nog slechts negen broedgebieden van deze soort bekend (Grimmett & Jones 1989).

De soort kwam niet alleen in Akgöl voor, maar ook op een aantal andere plaatsen in de delta (figuur 4e). Deze vogel prefereert echter net als de Purperkoet de ondiepe, beschutte delen van Akgöl met veel riet en lisdodde. In juni werden enkele vrouwtjes met jongen waargenomen. In juli werden van deze soort diverse juveniele vogels aangetroffen.

Smyrna IJsvogel

Het voorkomen van de Smyrna IJsvogel in Turkije is uitgebreid beschreven door Van den Berk & Kasperek (1988). Hieruit blijkt dat de Göksu-delta één van de vijf belangrijkste broedgebieden in dit land is. De schatting van de totale Turkse broedpopulatie bedroeg in het begin van de jaren tachtig 100-150 paren. In de Göksu-delta werden in 1989 slechts 8-10 broedparen aangetroffen, hetgeen minder is dan door Van den Berk & Kasperek werd aangenomen. Alle territoria werden aangetroffen in de omgeving van de rivier, terwijl citrusboomgaarden eveneens een geliefde foerageerbiotoop vormden. In de steile oevers van de Göksu-rivier werden enkele nestholten gevonden.

Halsbandfrankolijn

De Göksu-delta vormt momenteel een van de weinige broedgebieden van deze soort in Turkije. De totale populatie in dit gebied wordt geschat op minimaal 15-25 paren. Territoria werden gelokaliseerd in de duintjes tussen Akgöl en de zee,

bij de monding van de rivier en in het agrarische cultuurlandschap. Enige vegetatie in de vorm van halfhoge struiken of bosschages leek voor deze soort steeds van belang. Deze werden onder andere door de mannetjes als zangpost gebruikt.

De grootste populatie van deze soort in Turkije bevindt zich tegenwoordig in de Çukurova-delta, waar voor de periode 1986-1987 300-450 paren werden geschat (Van den Berk 1988).

De verspreiding van deze soort in Turkije is sterk ingekrompen, met name als gevolg van jacht en biotoopverlies (Van den Berk 1988). Ook in de Göksu-delta loopt de soort gevaar te verdwijnen (zie 'bedreigingen'). In enkele gebieden worden momenteel soortgerichte 'beschermingsmaatregelen' genomen (vooral voor jachtdoeleinden).

Zwartkoprietzanger

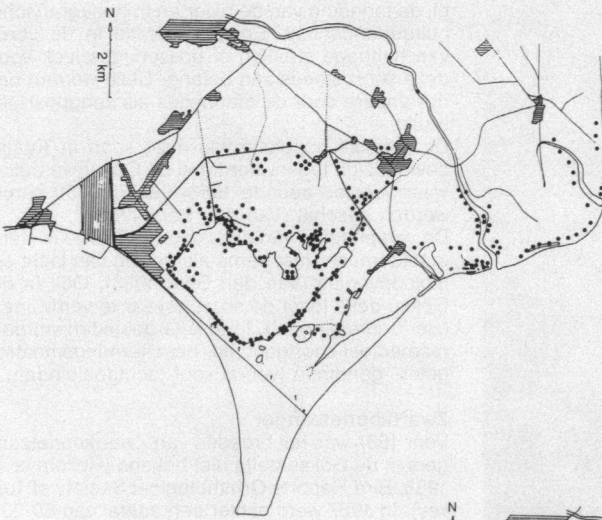
Vóór 1987 was het broeden van Zwartkoprietzangers in de Göksu-delta niet bekend (Hollom et al 1988, Bird Reports Ornithological Society of Turkey). In 1987 werd echter een aantal van 50-200 territoria geschat, waarmee de soort als een algemene broedvogel kan worden aangemerkt. De soort was vooral te vinden aan de waterzijde van de rietkragen en op rieteilandjes in Akgöl. Plaatselijk leken hoge dichtheden voor te komen, van grote delen van de rietvelden konden vanwege de ontoegankelijkheid echter geen gegevens worden verzameld. Dit leidde tot een ruime schattingsmarge.

Bedreigingen

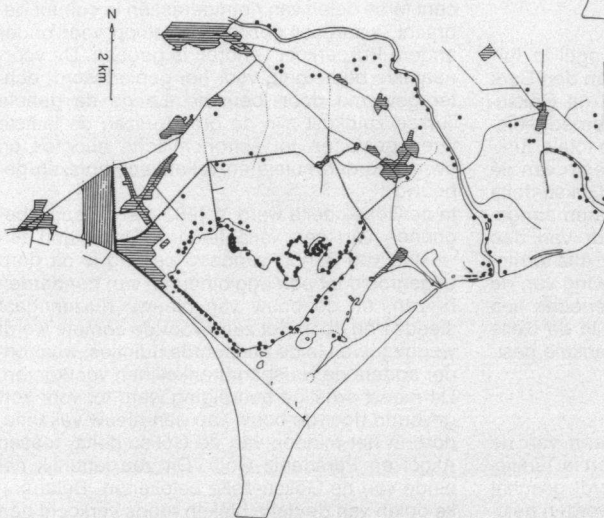
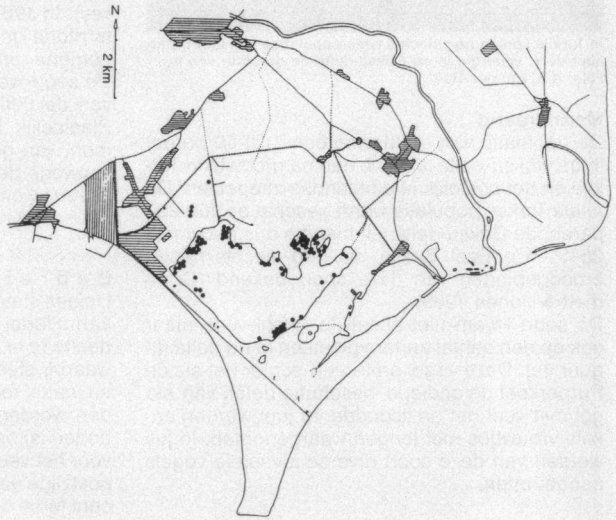
Helaas staat de Göksu-delta bij voortduring bloot aan allerlei bedreigingen. In het noordelijke gedeelte is er een toenemende landbouwactiviteit, waarbij steeds meer steppe wordt omgeploegd en natte terreinen worden ontgonnen. Rietvelden worden afgebrand (hetgeen overigens verboden is) om omgezet te worden in graasgebied voor het vee, of indien te nat, als rijstveld. Aan de oostzijde van de rivier (bij Altinkum) zijn zeer recent forse delen van rietmoerassen in cultuur gebracht, waardoor geschikte biotoop voor onder andere Purperkoet verloren is gegaan. De voornaamste bedreiging voor het gebied wordt echter gevormd door toerisme. Langs de gehele Turkse zuidkust zijn de grondprijzen de laatste jaren gestegen tot astronomische hoogtes en overal worden hotels en vakantiecomplexen gebouwd.

In de Göksu-delta werd in 1982 met de bouw begonnen van een vakantiedorp (Denizkent) ten westen van Akgöl. Vandaag de dag is dit dorp uitgegroeid tot een agglomeratie van honderden huizen, en de bouw van nieuwe huizen gaat steeds nog door. Het zand voor de cement wordt weggegraven in de genoemde duintjes, waar onder andere de Halsbandfrankolijnen voorkomen. De meest ernstige bedreiging werd tot voor kort gevormd door de bouw van een nieuw vakantiedorp in het midden van de Göksu-delta, tussen Akgöl en Paradeniz Gölü. Dit zou letterlijk het einde van de Göksu-delta betekenen. Belangrijke delen van de delta bleken reeds verkocht aan projectontwikkelaars. Ook werd recentelijk een

A. Sporenkievit

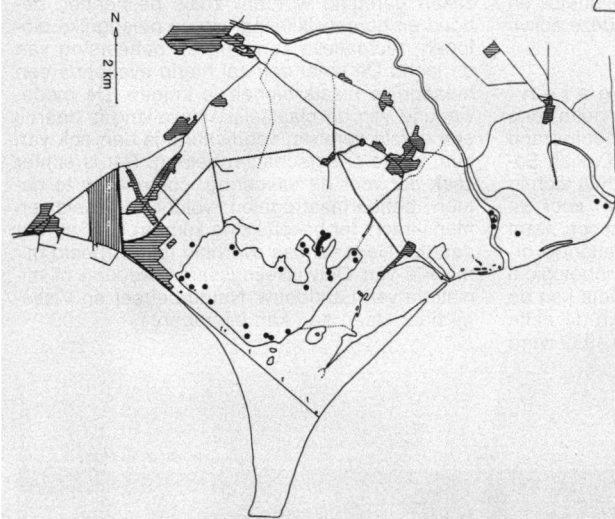
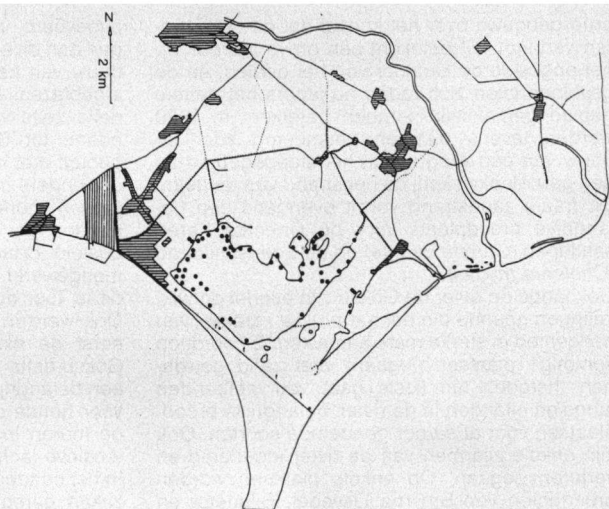
B. Steltkluut

C. Gestreepte Prinia

Figuur 4: Verspreiding van enkele broedvogelsoorten in de Göksu-delta in 1989. Elke stip geeft een territorium weer.

D. Purperkoet

E. Marmereend

De uitgestrekte riet- en
lisdoddevelden in Akgöl
vormen een typische
broedhabitat voor onder
andere Purperkoet, Mar-
mereend, Steltkluut en
Zwartkoprietzanger.
Foto: F. Schepers.

brug gebouwd over het kanaal dat de twee meren verbindt: dit betekent een grove inbreuk op het ongestoorde karakter van het gebied, en de gevolgen laten zich raden nu jagers het gehele gebied gemakkelijk kunnen bereiken. In 1989 werden tevens plannen gelanceerd voor de bouw van een vliegveld in het steppegebied en een garnalenkwekerij op het strand van de delta. Dit fraaie zandstrand vormt overigens een belangrijke broedplaats voor de Onechte Karet-schildpad (*Caretta caretta*) en de Soepschildpad (*Chelonia mydas*).

Ook langs de rivier de Göksu zijn allerlei ontwikkelingen gaande die het natuurlijke karakter van het gebied in sterke mate aantasten. Er wordt op sommige plaatsen (legaal!) veel zand gewonnen, hetgeen ten koste gaat van steilranden langs en eilanden in de rivier, belangrijke broedplaatsen voor al eerder genoemde soorten. Ook zijn enkele zijarmen van de rivier ingedamd en verloren gegaan. Op enkele plaatsen worden broedholten van Smyrna Ijsvogel, Bijeneter en Oeverwaluw acuut bedreigd door al deze activiteiten.

Beschermingsmaatregelen

Al deze bedreigingen van de Göksu-delta, een van de rijkste wetlands in het Oostmediterrane gebied, hebben ertoe geleid dat de Turkish Society for the Protection of Nature (DHKD) zich in toenemende mate heeft ingespannen voor de bescherming van het gebied. Met succes, want met ondersteuning van diverse internationale organisaties (onder andere ICBP en Ornithological Society of the Middle East) en de media kon de bouw van het vakantiedorp midden in de delta worden gestopt. Het onderzoek dat in 1989 werd

uitgevoerd, heeft in belangrijke mate bijgedragen aan dit succes. Ook werd door grote druk de bouw van het vliegveld en de garnalenkwekerij afgeblazen. Op 1 maart 1990 werd de Göksu-delta zelfs via een ministeriële aanwijzing benoemd tot 'Specially Protected Area' het vierde gebied met deze status in Turkije. Dit houdt onder andere in dat een aantal belangrijke bedreigingen voorlopig is weggenomen en dat er een beheerplan voor het gebied zal worden opgesteld. Daartoe wordt door de DHKD reeds samengewerkt met het Franse Station Biologique de la Tour du Valat.

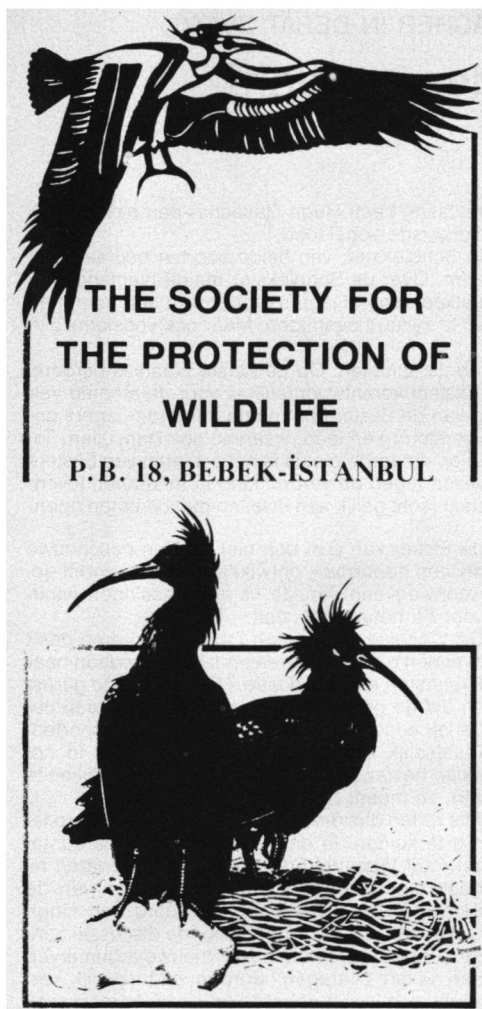
Ook werd in de winter van 1988-1989 voor het eerst de excessieve plezierjacht beperkt. De Göksu-delta vormt namelijk in het winterhalfjaar een belangrijke pleister- en overwinteringsplaats voor honderdduizenden watervogels, vooral als de meren in Centraal-Anatolië dichtvriezen. Intensieve jacht is juist dan funest.

In het beheerplan kunnen een aantal belangrijke zaken geregeld worden, zoals peilbeheer, behoud en herontwikkeling van de belangrijke biotopen, recreatieve zonering en beheersing van de jacht. De rivier zelf zal hierin eveneens een belangrijke plaats dienen te krijgen. De medewerking van de plaatselijke bevolking is daarbij een eerste vereiste; voorlichting is dan ook van een niet te onderschatten belang. Het is echter zaak dat voor de uitvoering, controle en te nemen beheermaatregelen voldoende geld en menskracht ter beschikking komen. Wellicht dat daar de Nederlandse overheid (bijvoorbeeld ministerie van Ontwikkelingssamenwerking of ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij) haar steen aan kan bijdragen.

Overgang van droge duintjes naar uitgedroogde zoutsteppe bij Paradeniz Gölü. Hier broeden onder meer Griet, Vorkstaartplevier en Rosse Waaiertaart.

Foto: F. Schepers.

Het vignet van de Doġal Hayatlı Koruma Derneği (DHKD).

Broedplaats van een Smyrna Ijsvogel langs de Gökso-rivier.
Foto: F. Schepers.

Dankwoord

Veel dank zijn wij verschuldigd aan het Actiefonds van Het Vogeljaar voor de verleende medewerking, het International Waterfowl and Wetlands Research Bureau (IWRB) voor financiële steun, Gernant Magnin (ICBP-Turkije) en Vincent van den Berk voor al hun coördinerende activiteiten in Nederland en Turkije en de volgende personen voor hun medewerking in het veld: Sancar Baris, Ben van Bokhoven, Greetje Boerma, Johan Cronau, Guido Davidse, Asaf Ertan, Cüneyt Gök, Tom van der Have, Martin Hin, Evert van Huijssteeden, Guido van Leeuwen, Gernant Magnin, Peter Meininger, Kees Moeliker, Jale Moeliker-Sag, Pim de Nobel, Uygur Özesmi, Erwin Robbertz, Murat Yazar en Marijane Zijderveld. Arnoud van den Berg danken wij voor het leveren van fotomateriaal.

■ F. Schepers, Ophoven 56, 6133 XW Sittard & J. Stuart, Generaal Cronjéstraat 107 rood, 2021 JD Haarlem.

LITTERATUUR:

- Cramp, S. & K.E.L. Simmons (eds.) (1980): The Birds of the Western Palearctic, Vol. 2. Oxford University Press, Oxford.
- Grimmett, R.F.A. & T.A. Jones (1989): Important bird areas in Europe. ICBP Techn. Publ. 9, Cambridge.
- Kasperek, M., C. Can Bilgin & Aydin Akin (1989): The Purple Gallinule, *Porphyrio porphyrio*, in the Eastern Mediterranean. Zoology in the Middle East 3 : 19-30.
- Magnin, G. (compiler) (in voorbereiding): The ornithological importance of the Gökso Delta, South Turkey. DHKD/WIWO. Istanbul/Zeist.
- Meininger, P.L., F.J. Schepers & J.J. Stuart (1989): Bird Observations Gökso Delta Turkey, Spring 1989. DHKD, Istanbul.
- Hollom, P.A.D., R.F. Porter, S. Cristensen & I. Willis (1988): Birds of the Middle East and North Africa. Poyser, Calton.
- Ovaa, A. & R. Vos (1990): A second breeding site of the Purple Gallinule in southern Turkey. Bulletin Ornithological Society of the Middle East 25 : 25-26.
- Schepers, F.J., J.J. Stuart & P.L. Meininger (1989): Breeding birds of the Gökso Delta 1989. Preliminary report. DHKD, Istanbul.
- Stuart, J. (1989): Bird Observations Gökso Delta Turkey (additional observations). DHKD-Report, Istanbul.
- Sovon (1986): Handleiding Bijzondere Soorten Projekt voor broedvogels. Sovon Arnhem.
- Berk, V. van den & M. Kasperek (1988): The White-breasted Kingfisher, *Halcyon smyrnensis*, in Turkey: on the occurrence of an endangered species. Zoology in the Middle East 2 : 19-25.
- Berk, V. van den (1988): The Black Francolin in Turkey. Sandgrouse 10 : 51-57.